

عوامل تنش زای حرفه مامایی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران

*صدیقه امیرعلی اکبری^۱ کتابیون ارفعی^۲ دکتر حمید علوی مجد^۳

چکیده

زمینه و هدف: تنش عاملی است که با تغییر در ثبات درونی، سبب اختلال و دگرگونی نظم بدن می‌شود. امروزه استرس به عنوان جزء لاینفک زندگی است. و به صورت مستقیم و غیرمستقیم می‌تواند تأثیرات منفی را در صلاحیت عملکردی و سلامتی فرد به همراه داشته باشد. این مطالعه به منظور تعیین دیدگاه‌های دانشجویان مامایی دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران در مورد عوامل تنش زای حرفه ای در سال ۱۳۸۵ صورت گرفت.

روش بررسی: این پژوهش توصیفی با روش نمونه گیری سرشماری انجام شد. کلیه ۲۶۰ دانشجوی کارشناسی پیوسته مامایی پذیرفته شده در سه دانشگاه علوم پزشکی شهر تهران در سال ۸۴-۸۵ وارد مطالعه شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه بود. که در دو بخش مشخصات دموگرافیک و عوامل تنش زا، طراحی گردید. جهت تعیین اعتبار ابزار از روش اعتبار محتوی و برای پایایی آن از روش آزمون مجدد استفاده شد و نهایتاً داده ها، با استفاده از آزمون‌های آماری کای اسکوتر و ضریب همبستگی اسپیرمن و با کمک نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته ها: یافته ها نشان داد که مهم‌ترین عامل تنش‌زا در حرفه مامایی از نظر دانشجویان امکان مواجهه با وضعیت‌های بحرانی مادر و کودک با میانگین (۲/۱۷±۷۶) بود. بین علاقه به رشته تحصیلی و میزان تنش همبستگی ($r=0.33$, $P<0.001$) وجود داشت. رابطه شغل مادر ($P<0.02$) و تحصیلات پدر ($P<0.03$) و میزان تنش معنی دار بود. ولی بین ترم تحصیلی و میزان تنش ارتباطی دیده نشد ($P<0.07$).

نتیجه گیری: از آنجا که بر اساس یافته های این مطالعه مهم‌ترین عوامل تنش حرفه ای از دیدگاه دانشجویان متوجه علی چون استرس‌ها و خطرات حین انجام کار بود، لذا به نظر می‌رسد تلاش در جهت بهبود و ارتقاء استانداردهای شغلی موجود و حمایت‌های شغلی، قانونی و روانی توسط مدیران می‌تواند نقش مهمی را در کاهش تنش این حرفه داشته باشد.

کلید واژه ها: عوامل تنش‌زا- مامایی- شغلی- دانشجوی

تاریخ دریافت: ۱۴/۵/۸۶

تاریخ پذیرش: ۲۵/۴/۸۷

^۱ کارشناس ارشد مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، تقاطع میرداماد، شریعتی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهیدبهشتی،

تهران، ایران (*مؤلف مسؤول)

^۲ مربی گروه مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، سمنان، ایران

^۳ استادیار گروه آمار، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهیدبهشتی، تهران، ایران

مقدمه

تنیدگی بخش تفکیک ناپذیری از زندگی است.^(۱) تنیدگی خضیصه مبهمی است و در اثر عوامل مختلفی به وجود می‌آید. هر عاملی که تعادل موجود زنده را بر هم بزند عامل تنش نامیده می‌شود.^(۲) عوامل تنش می‌توانند محرک‌های زیستی، فیزیکی، شیمیایی، اجتماعی محیطی و غیره باشد.^(۳) و بسته به سطح فشار روانی و کیفیت انطباق فرد ممکن است منجر به بیماری کسالت و یا بر عکس تجربه‌ای مثبت و رشد وی گردد.^(۱) یکی از عوارض عمده تنیدگی سندرم سر خوردگی است که باعث تخلیه فراوان انرژی افراد می‌گردد. تنش، عوارض و اثرات مختلف بدنی مانند افزایش فشارخون و ضربان قلب، سردرد، علائم ضعف ایمنی و اثرات روانی مانند اضطراب، افسردگی، عصبانیت و اثرات رفتاری مانند انزوا بی‌خوابی و پرخاشگری دارد.^(۴) این عوارض پاسخ غیراختصاصی است که بدن در مقابل خواست‌های برآورد نشده ای که با آن مواجه می‌شود از خود نشان می‌دهد،^(۵) بدین معنی که وقتی که نیازهای فرد از توانایی‌هایش در رفع آنها بیشتر باشد، تنش ایجاد خواهد شد.^(۶) پس پاسخ‌های تنش به عنوان مقابله با موقعیتی ناخوشایند مطرح می‌شوند.^(۴) در قرن حاضر تنیدگی در صف اول دانش پزشکی و حرفه‌های وابسته قرار گرفته است.^(۷) مامایی نیز مانند سایر حرفه‌های پزشکی شغلی تنش زا است. مسائل مدیریتی و سازمانی، محیطی و روابط بین فردی و فقدان حمایت از ماماها از عوامل تنیدگی در این حرفه محسوب می‌شوند،^(۸) امروزه مطالعات زیادی در این زمینه انجام شده است. Pine معتقد بود که مسائل محیطی مانند تماس با خون و فرآورده‌های آن و خطر ابتلاء به بیماری‌ها به عنوان مهم‌ترین عوامل

ایجاد تنش در حرفه مامایی است،^(۹) Macclin نیز با توجه به نتایج مطالعاتش مواجه شدن با وضعیت‌های بحرانی در حین انجام کار و به خطر افتادن جان مادر و کودک و مسائل قانونی مرتبط با آن را مهم‌ترین عامل ایجاد تنش در حرفه مامایی معرفی می‌کند.^(۸) از نظر Triolo و همکاران مشکلات قانونی و مدیریتی مهم‌ترین عوامل تنش زا در پرستاری و حرف مرتبط محسوب می‌شوند،^(۶) در پژوهش Valizadeh و همکاران عوامل محیطی، منزلت اجتماعی نامناسب و نوع نگرش مردم، از مهم‌ترین چالش‌های حرفه پرستاری از نظر دانشجویان این رشته بود.^(۱۰) Namadi و همکاران معتقدند که نتایج مطالعات نشان دهنده نقش عواملی چون آموزش ناکافی و عدم حمایت شغلی در محیط کار به عنوان مهم‌ترین علل ایجاد تنش در پرستاری و حرف مشابه است.^(۱۱) در مجموع، عامل تنش هر چه که باشد سلامت جسمی، روحی و نحوه عملکرد فرد را تحت الشعاع قرار داده و بر زندگی، تحصیل، اشتغال، رشد و بقا دراز مدت و کوتاه مدت او تأثیر گذار است.^(۱۰) لذا با در نظر داشتن این امر که یادگیری دانشجویان می‌تواند متأثر از حالات روانی، انگیزه‌ها و نیازهای مختلف وی باشد^(۱۱) و عوامل تنش‌زا موجب افت تحصیلی خواهند شد.^(۱۲) و به حداقل رساندن آنها تا حد امکان، لازم و ضروری است. این مطالعه با هدف تعیین دیدگاه دانشجویان مامایی در مورد عوامل تنش زای حرفه ای انجام گرفت.

روش بررسی

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی بود. جامعه پژوهش کلیه ۲۶۰ دانشجوی مامایی کارشناسی پیوسته پذیرفته شده در دانشگاه‌های تهران، شهیدبهشتی و ایران در

یافته ها نشان داد که ۳۶/۹ درصد در دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۲۷/۳ درصد در ترم چهار مشغول به تحصیل بودند. همچنین ۸۴/۲ درصد مجرد، با میانگین سنی $1/73 \pm 20/85$ بوده و ۵۲/۶ درصد از خانواده کم درآمد، ۹۷/۲ درصد ساکن شهرها خصوصاً شهرهای منطقه یک، ۹۳/۴ درصد دارای دیپلم تجربی با میانگین معدل $1/51 \pm 18/23$ بوده و ۳۱/۹ درصد رشته مامایی را در اولویت (۲۰-۱) انتخاب نموده بودند، ۸۰/۴ درصد مادران آنان خانه دار و ۳۴/۲ درصد از پدران دارای شغل آزاد بودند. نهایتاً این که ۴۸/۸ درصد از پدران و ۵۶/۵ درصد از مادران دارای تحصیلات راهنمایی تا متوسطه بودند. عوامل تنش زا به ترتیب میانگین نمره در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول شماره ۱- عوامل تنش زای حرفه مامایی، از دیدگاه

دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران

ردیف	موارد	انحراف معیار $\pm$ میانگین
۱	مواجه شدن با وضعیت‌های بحرانی (مادر و نوزاد) در حین انجام کار	$2/20 \pm 17/76$
۲	خطرات ناشی از تماس با خون و فرآورده‌ها	$23/32 \pm 17/75$
۳	عدم هماهنگی بین اختیارات و انتظارات موجود از نظر شرح وظایف	$14/16 \pm 32/69$
۴	عدم وجود فرصت‌های شغلی مناسب	$6/23 \pm 6/66$
۵	عدم وجود اوقلت فراغت برای کارکنان و فشار زیاد کاری	$12/12 \pm 71/58$
۶	عدم وجود امنیت شغلی	$18/32 \pm 71/58$
۷	عدم کسب منزلت اجتماعی مورد انتظار	$32/14 \pm 5/53$
۸	عدم علاقه به حرفه	$8/22 \pm 53/53$

سال ۸۴-۸۵ بودند که با روش سرشماری وارد مطالعه شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. در این پرسشنامه ۱۶ سوال در مورد مشخصات فردی دانشجویان و ۲۵ گزینه در مورد عوامل تنش زا حرفه‌ای با در نظر داشتن عوامل تشکیلاتی و سازمانی (شرح وظایف، آموزش کارکنان....)، عوامل فیزیکی (عوامل مرتبط با مددجو و محیط کار...) عوامل اجتماعی (ارتباط با همکاران، پزشک...) عوامل فردی (علاقه به حرفه، اعتماد به نفس...) و یک سؤال باز برای سایر موارد گنجانده شد. جهت تعیین اعتبار پرسشنامه از روش اعتبار محتوی و در تأیید پایایی آن از روش آزمون مجدد (Test-re Test) استفاده گردید ($r=0/9$). (در رتبه بندی گزینه‌ها از مقیاس لیکرت استفاده شد و پاسخ‌ها از هیچ با رتبه صفر تا پاسخ بسیار زیاد با رتبه ۴ طبقه بندی شدند). محقق برای نمونه‌گیری در دانشجویان ترم‌های مختلف تحصیلی به کلیه دانشکده‌ها و مراکز کارآموزی بالینی مراجعه نموده و پرسشنامه‌ها را در اختیار دانشجویان قرار می‌داد. پرسشنامه به صورت تک مرحله‌ای در اختیار واحدهای مورد پژوهش قرار گرفت و بعد از اخذ پاسخ جمع‌آوری گردید. در نهایت از ۲۸۰ پرسشنامه توزیع شده ما بین دانشجویان ۲۶۰ مورد (۹۳درصد) که به نحو مطلوبی پاسخ داده شده بودند، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و بقیه موارد از مطالعه حذف گردیدند. داده‌های پژوهش از نوع کمی و کیفی بودند. به منظور دستیابی به نتایج از آزمون‌های آماری کای اسکوئر و ضریب همبستگی اسپیرمن و نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

یافته‌ها

مددجو به عنوان مهم‌ترین عامل تنش بود.^(۱۳) در همین رابطه Cunningham می‌نویسد که مهم‌ترین علت ترک خدمت ماماها و متخصصین زنان به جهت نگرانی‌های پزشکی قانونی در مورد نقصان سلامت مادر و جنین و عدم جبران خسارات به میزان لازم است.^(۱۴) که این یافته‌ها با توجه به ماهیت شغل و حرفه مامایی خیلی دور از انتظار نیست. چرا که ماماها از دیر باز به عنوان اولین مسؤولین امر مراقبت از مادر و جنین بوده‌اند. بدیهی است که بالا بردن توانمندی‌های آنان جهت برخورد صحیح و تصمیم‌گیری به موقع در موقعیت‌های اورژانس، و در عین حال حمایت‌های قانونی لازم و کافی از راهکارهای کاهش تنش در دست اندرکاران حال و آینده این حرفه است. چرا که اگر فرد یا افراد در محیط کاری خود به هر دلیلی احساس ناامنی و عدم اطمینان نمایند سلامت روحی و روانی شان خدشه دار شده و نتیجتاً در بهره‌وری و راندمان شغلی آنان اثرات نامطلوبی ایجاد خواهد شد.^(۱۵) نتایج این مطالعه همچنین مبین ترس ناشی از تماس با خون و فرآورده‌های آن به عنوان دومین عامل تنیدگی در حرفه مامایی از دیدگاه دانشجویان بود که این نتیجه مشابه یافته‌های Pine در مورد عوامل تنش در حرفه مامایی است.^(۹) Montaserian نیز در پژوهش خود مهم‌ترین عامل تنش در این حرفه را از دیدگاه ماماها دست اندرکار در امر آموزش، خطر انتقال بیماری‌های خطرناک یافت.^(۱۹) از آنجا که مامایی حرفه‌ای است که با خون و فرآورده‌های آن به طور مداوم در تماس می‌باشد و مهم‌ترین چالش علم زنان و زایمان خطر انتقال بیمارهای منتقله از راه خون، خصوصاً ایدز می‌باشد.^(۱۴) روشن است که ارائه امکانات لازم و اطمینان بخش، ارتقاء دانش پیشگیری از انتقال بیماری‌ها

اکثریت دانشجویان مامایی میزان تنش در حرفه را در حد متوسط ذکر کرده‌اند (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی میزان تنش حرفه‌ای از

دیدگاه دانشجویان مامایی

میزان تنش	تعداد (درصد)
هیچ	۰ (۰)
کم	۱۰ (۳/۸۲)
متوسط	۱۳۲ (۵۰/۸)
زیاد	۱۱۱ (۴۲/۶۸)
بسیار زیاد	۷ (۲/۷)

آزمون کای اسکوئر نشان داد که بین ترم تحصیلی، سن وضعیت تأهل دانشجویان و میزان تنش ارتباطی وجود ندارد. ولی رابطه بین تحصیلات پدر ($P < ۰/۰۳$)، شغل مادر ($P < ۰/۰۲$) و میزان تنش مشهود بود. بین علاقه به رشته تحصیلی و میزان تنش ($P < ۰/۰۰۰$, $r = ۰/۳۳$) با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن همبستگی دیده شد. و بالاخره کمترین عامل تنش حرفه مامایی از نظر دانشجویان متوجه آموزش ناکافی ماماها با میانگین $(۱۷/۹۵ \pm ۴/۲۳)$ درصد بود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان داد که مهم‌ترین عوامل تنش حرفه‌ای ماماها از نظر دانشجویان متوجه علل حین انجام کار خصوصاً امکان مواجهه با وضعیت‌های بحرانی مانند به خطر افتادن سلامت مادر و جنین است. Macclin نیز در مطالعه خود تحت عنوان منابع حرفه‌ای تنیدگی ماماها به نتایج مشابهی رسید و مهم‌ترین عامل تنش در این حرفه را عدم توانایی در جلوگیری از مجموع حوادث تأثیرگذار بر سلامت مادر و جنین معرفی کرد.^(۸) تحقیق Snap و همکاران هم معرف همین نتیجه یعنی واقع شدن ماماها در موقعیت‌های مرگ و زندگی

شغلی و حرفه‌ای ایشان باشد.^(۳۰) لذا پیشنهاد می‌گردد والدین با درک بیشتر فرزندان خود آنان را در کلیه مقاطع زندگی مساعدت نموده و منشاء بالندگی هر چه بیشتر ایشان باشند.

تقدیر و تشکر

در پایان از کلیه اساتید و مسؤولین واحد آموزش، دانشکده‌های پرستاری و مامایی ایران، تهران و شهیدبهبشتی و دانشجویان مامایی که ما را در انجام پژوهش یاری نمودند تشکر و قدردانی می‌نماییم.

فهرست منابع

- 1- Curtis AJ. Health psychology, USA, ST Louis, Routledge Co; 2000.P.23-28.
- 2- Kathleen M, KalaJia A. Alfered S. Peterson G, Responding to mass emotional trauma, safety science; 2005.39(1):77-79.
- 3- Ropper E. The element of nursing, Edinburg, Churchill Livingston Co; 1985.142-147.
- 4- Ammerican psychological association (APA), Journal of occupational health psychology; 2001.6(31):182-195.
- 5- Anisi Jafar, Occupational steressors in military, Quaterly of Meicine faculty of Bagiyatallah university; 2003.8(64):29.
- 6- Triolo F, Pamel K, Peter J. Occupational Health hazardas of hospital staff nurses, Amon J; 1999.13(9):232-2.
- 7- Coleman A, Ropper H, Jacson PH. Stress: the culture of care, Nursing times, 2002.88(9):307-311.
- 8- Macclin P. Midwifes percept of stress, J Adv nurs; 1998.27(9):989-999.
- 9- Pine N. Occupational stress in nursing, Int J Nurs Stud; 1998.26(46):348-358.
- 10- Valisadeh S, Abedi HA, Zamanzadeh V. Challenge of nursing students during their study, Iranian J Med Educ; 2008.7(18):397-407.
- 11- NemadiVosughi M, Tazakori Z. The views of newly graguated nurses toward their support during

در حد استانداردهای موجود از مهم‌ترین عوامل مقابله با تنش و عوارض سوء آن در شاغلین به این حرفه می‌باشد. با در نظر داشتن ارتباط تحصیلات پدر و شغل مادر و میزان تنش می‌توان نتیجه گرفت که عوامل تنیدگی در جوانان بدون توجه به طبقه اقتصادی و اجتماعی والدین و الگودهی و تأثیرات آنان نمی‌باشد. بنابراین کسب حمایت‌های روحی و عاطفی از جانب خانواده می‌تواند از مکانیزم‌های کاهش تنش و مقابله با استرس در دانشجویان بوده و موجب بهبود روند یادگیری و تمرکز آنان و کاهش نگرانی‌ها از آینده transitional stage, Iranian J Med Educ; 2008.7(18):389-395.

- 12- Kapllan HL, Sadock BJ. Synopsis of psychiatry, Phladelphia: Lippincott. Williams & Willkins CO; 2002.1:104-116.
- 13- Conley V. Curriculum and instruction in nursing 1st ed. Boston, Little brown Co. 1979.P.305.
- 14- Hadley E, Candway M. Role theory prespective of health professionals, NewYork, John wiley; 1999. P.98-100.
- 15- Snap P, Edward O, Rosary H, Kadson LM, Kaplan FF, Tompson D. Educational courses of stress in midwifery students, Nurse education today; 1997.97(2):128-134.
- 16- Cuningham FG, Kennet G, Leveno SL. William Obstetrics, 22th ed. Boston:McGrow Hill. 2005.P.12.
- 17- Keritner F. Management. 7th ed. Boston. Houghton mifin Co; 1999.P.112-114.
- 18- Montaserian S. Assesing Occupational steressors in midwifes of Shaheed Beheshti Health and medical centers, Tesis for MS degree, Shaheed Beheshti University Nursing and Midwifery Faculty, 2002.P.45-58.
- 19- Ganjee H. Labor psychology, 1th ed, Svalan CO. Tehran. 2003.
- 20- Ebrahimi A. Dadgari Hosein, Assesing of educational steressors in nursig students of Sharood

nursing faculty, Tehran, First congress of change management in medical education booklet; 2005.P.125.

Midwifery Students' Viewpoints on Occupational Stressors of Midwifery Profession

*Sedigh Amiraliakbary¹ MSc Katayoun Arfaie² MSc Hamid Alivi-majd³ PhD

Abstract

Background and Aim: Stress is one of the factors that upset body regulation by changing internal stability. Today, stress is considered as inseparable part of life that has a negative effect on functional competence and health of the person. The purpose of this study was to identify midwives occupational stressors from the viewpoints of midwifery students studying at medical sciences universities of Tehran in 2006.

Materials and Methods: In this descriptive study a number of 260 midwifery students, studying at Tehran medical sciences universities were selected through census. Data were collected by a questionnaire consisting two parts: demographic characteristics and stressors. The data were analyzed by SPSS program (Pearson correlation coefficient and ANOVA).

Results: The majority of students rated stressors as intermediate or high and the most important stressor were crisis during working (dangerous situations for mother and fetus) and exposure to blood and its products. There was positive correlation between interest to the career and rating stressors and there were significant relationship between mother's occupation and father's education with rating the stressors.

Conclusion: Regarding the findings of this study it can be concluded that improving standards and increasing manager supports of staff may have a crucial influence on reducing stressors.

Keywords: Occupational stressors- Midwifery-Occupation- student.

Received: 5 Aug, 2007

Accepted: 15 Jul, 2008

¹ Senior Lecturer, Department of Midwifery, School of Nursing & Midwifery, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran (*Corresponding Author) Email:asa_akbari@yahoo.com

² Senior Lecturer, Department of Midwifery, School of Nursing & Midwifery, Semnan Azad University, Semnan, Iran

³ Assistant Professor in Statistics, Faculty of Paramedical Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran